VASKU LIPOVCU U POČAST, GODINU DANA POSLIJE SMRTI
(NEOBJAVLJENI I DUGO ZAGUBLJENI ZAPIS)

Nenad Cambi

Života bez pitke vode nema. Čovjek je vodu i svemir doživljavao kao božanske ambijente, ali njihovi su religijski koncepti i pojavnost bili tijekom povijesti različiti. Sunce bijaše daleko i nedostižno, osjećalo se samo njegovo blagotvorno djelovanje, dok mu je percepcija bila bez brojne pratnje, i doživljavalo se kao izvor svjetla i topline, dobra i neprolaznog. Sunce je nametalo monoteistički koncept, unatoč tomu što su bile zapažene mijene i putanja u beskrajnom kozmičkom prostoru, a nisu ostale nezapažene ni njegove pratiteljice – planete, kojih je svjetlost vidljiva, ali slabašna. Voda je, naprotiv, bila bliska, na dohvat ruke, čovjek ju je tražio i pokraj nje se nastanjivao. U bistrini elementa žive razni organizmi, u vodu je ugodno zagaziti i s njom se sjediniti. Ona blista, teče, pjeni se i uzbuđuje. Čovjeku je voda bila iskustveno različita od sunca i planeta i zbog toga je stvorio mitologiju i ikonografiju, obje vodi prilagođene. Nemir vode, bujnost obalne vegetacije, bistrina i providnost elementa, bogatstvo faune i flore uvjetovali su nastanak osebujnoga religijskog sustava, simbologije i ikonografije. Kreativne i maštovite osobito bijahu grčka i rimska imaginacija. Suvremeni svijet i kršćanska civilizacija nisu doživljavali vodu kao sredinu ispunjenu prijateljskim, dakako fantastičnim, bićima, ustrojenim u smisaoni religijsko-kultni sustav koji bi ikonografski bio predočiv. U vodi se čiste i ispiru grijesi. Voda se tada svela na razinu razmišljanja drevnih materijalista: ona je jedan od četiriju temeljnih i ishodišnih elemenata.

Dobivši narudžbu za dekoriranje upravo obnovljenoga prostora stare zgrade Splitskog vodovoda, koja bijaše izgrađena u XIX. st., odmah poslije obnovljanja Dioklecijanova vodovoda, Vasko se Lipovac našao pred složenom zadaćom: kako temu vode pretočiti u likovni jezik, u zaokruženu i suvislu cjelinu. Jer naručitelj je samo vodu označio kao moguću temu, zapravo kao obvezni predložak. Salona i Dioklecijanova palača nisu oskudijevale tekućom vodom, ali njihov baštinik – srednjovjekovni – Split bijaše žedan preko 1500 godina, sve dok nije, pred nešto više od stotinu godina, ponovno priveden svrsi Dioklecijanov vodovod i to od izvora do korisnika. Drevnost tunela, kanala i lukova

upućivala je Lipovca na antiku. Umjetnik je zamislio priču koja počinje na izvoru Jadra, stare *flumen Salon*, ili srednjovjekovne *Solinske rike*, a nastavlja se izvor vodom što kanalom stiže do skromnih česama u splitskim prigradskim varošima, ali i onih u starom Đardinu i na Rivi. Zgradu vodovoda nadvisuju akroteriji s fantastičnim vodeno-morskim bićima i zabat s tondom u kojom je izrađeno profilno poprsje drevnog tvorca čitavog sustava - Dioklecijana s radijalnom (sunčanom!) diademom. Lipovac je ispričao dolazak vode na nizu metopa. Početak je, naravno, na izvoru pod Mosorom koji simbolizira Nimfa izvora, a slijede prizori toka, nemira i života vode koju napučuju Posjedon ili Neptun, hipokampi (fantastična ljudsko-riblja ili životinjsko-riblja bića), morske krave s ribljim repom, koje kao džokeji jašu eroti, vodene Nimfe s trskama i školjkamam, ribe i rakovi, nadalje skladna arhitektura lukova Dioklecijanova vodovoda u splitskom polju da bi vodeno-životna kucavica stigla do Splita, do mora, koje personificira glava starca Oceana, čiji se pogled gubi u daljini na nedostižnom rubu nebosklona. Iz Oceanove brade valjaju se dugi i blagi valovi. Niz metopa pak završava prizorom rimskoga teretnog broda (*navis oneraria*), drevna ishodišta Vaskovih dubrovačkih i kotorskih jedrenjaka. Brod je simbol spoja vode i mora, dvaju životno sličnih, ali i bitno različitih elemenata, koji se uvijek spajaju, ali u ljubavnom zagrljaju izvor voda umire, kako se lijepo izrazio pjesnik natpisa na stijeni negdašnjeg izvora na obali u Živogošću.

Da bi predstavio neponovljive oblike i stalne mijene vode, Lipovac se, dakle, poslužio antičkom umjesto suvremenom ikonografijom, koja zapravo i ne postoji. Antička je ikonografija *novum* u njegovoj likovnosti. U ovom slučaju cijevi, pipe, holenderi i dr., kojima se poslužio u jednom ranijem djelu s tematikom nafte, nisu dolazili u obzir. U splitskoj narudžbi to naprosto ne bi funkcioniralo. Kao što je i splitski vodovod novo u starom, tako je i Lipovčev rad iz starog sukna skrojeno novo odijelo, jasno i prepoznatljivo koje u jasnoći izričaja ne ostavlja ni trunka dvojbi. Antički predložak u Vaskovoj je imaginaciji transformiran u ikonično i transcendentno. Upravo kao što je i voda. Lipovčev pečat i kaligrafija naglašavaju neprolazno značenje vode za ljudsku egzistenciju.

I danas se, poslije tolikog vremena, s radošću sjećam zajedničke šetnje lapidarijem Arheološkog muzeja u Splitu i traženja puta, koji se Vasku u jednom trenutku činio bezizlaznim. Umjetnička reakcija bila mu je brza i spontana. Nije mnogo trebalo da se predlošci pretvore u skice, a skice u modele. Metope pričaju same za sebe, ne treba im ni ovaj komentar. Međutim, Lipovac me višekratno molio da ga pronađem i objavim. To, evo, kad sam ga napokon našao, i radim, ali ne zbog mene nego zbog njega, da bude moj skromni *hommage* neponovljivom umjetniku, njegovoj imaginaciji, a na trajnu uspomenu sadašnjim i budućim poklonicima njegova djela.